

„A HÍR SZENT, A VÉLEMÉNY SZABAD”

Elek István

Kell nekünk a jogállam?

A Magyar Hírlap május 26-ai számában cikket írtam Gombár Csaba kulturális bizottsági meghallgatásának sajtóvisszhangjáról. Elsősorban azt kifogásoltam, hogy a hazai nyilvánosságban egyre inkább csak pártos tényekkel találkozhat az olvasó. Holott a sajtó munkatársainak zöme a függetlenség eszméjének öntudatos hirdetője. Másrészt ellentmondást véltem fölfedezni a politikuskokat leckéztető újságírói öntudat és a szerzők tájékozatlansága és értetlensége között. A demokratikus politika technikáit, szabályait, természetét illetően.

Cikkem többek között kiváltotta Nehéz-Posony István ellenvetéseit. Írása kiváló példa. (Magyar Hírlap, május 26.) Éppen annak a jelenségnek újabb illusztrációja, amiről beszéltem.

Mielőtt a lényegre térne, csupán két valótlan állítást enged meg magának a szerző. Tiszteletre méltó önmérséklet egy rövid bekezdésben. Azt állítja, hogy a bizottsági állásfoglalás bírálóit egyszerűen „a politikailag iskolázatlan állampolgár” kategóriájába soroltam. Nos, ennek a cikkben nyoma sincs. Valamint annak sem, hogy azért bíráltam volna bizonyos újságírókat, mert nem helyeztek buzgón Gombár eltávolításához. Épp ellenkezőleg, azt tettem szóvá, hogy összekeverik a tényeket a véleményükkel. S már a tényeket is politikai álláspontjuk optikáján át mutatják. A politikai moralizálás kódéba burkolt szavaik pedig azt szuggerálják az olvasónak, hogy itt nem egy bizonyos politikai véleményről, állásponttal találkozunk a több lehetséges közül, hanem az egyetlenről, amely erkölcsösnek nevezhető.

Raadásul azért róják meg a párt-politikusokat, mert azok, amik. A pártpolitikai racionalitás szerint gondolkodnak és cselekednek. Mindezzel pedig nemhogy segítségére lennének az állampolgárnak a tájékozódásban és a megfontolt ítélezésben a demokratikus politika bonyodalmai és feladványai előtt, még csak növelik az értetlenséget és az ellenszenvet nem egyszerűen a kormánypártokkal, hanem magával a demokratikus politikával szemben.

Arra szerettem volna igazán szívesen figyelmeztetni őket, ideje lenne, ha kivennék részüket a közös tanulási folyamatból. Mert a jelek szerint nem csak nekünk, párt-politikusoknak van mit tanulnunk. Most hozzáteszem, például megvizsgálhatná, hogy a párt-politikusok mellett milyen felelősség terheli őket a politikai viták hangjának eldurvulásáért. Úgy vélem, bőven lenne mit vizsgálni. Márpedig én is azt mondom, amit Hankiss Elemér a kulturális bizottság előtt: korántsem egyértelműen rossz, hogy kialakultak ezek a konfliktusok. Ütközések nélkül elképzelhetetlen a demokrácia tanulási folyamata. Most legalább tisztá-

zódunk a politikai álláspontok, szerepek és szabályok. A politikai akarat érvényesítésének lehetőségei és korlátai. Ha tudatosan is a közös tanulásra használjuk fel a konfliktusokat, nagyobb az esélye, hogy jól jövünk ki belőlük.

De térjünk a lényegre. Nehéz-Posony István „általános elméleti-jogi” szempontjára. Előkerül ez Révész Sándor és **Eörsi István** velem vitázó cikkeiben is. (Magyar Hírlap, május

ellentétben a kulturális bizottság nem a parlamenti demokrácia igazságszolgáltatási intézménye, sőt még csak nem is ennek mintájára felállított vizsgálóbizottság. Harmadszor — és gondolom ez lesz az igazán meglepő — a kinevezési törvény értelmében a kulturális bizottságnak nincs érdemi döntési jogkör. Ezt azoknak is ajánlom figyelmébe, közöttük Hankiss Elemérnek, akik például az amerikai kong-

politikai eljárás, közjogi aktus kormánypárti résztvevőjeként. S bizony nem azért viselkedik így a kormánytöbbség, mert olyan etikátlan volna. Hanem mert Magyarországon a '90 nyarán elfogadott alkotmánymódosítás eredményeképpen modern parlamentáris kormányzati rendszer van érvényben. A végrehajtó hatalom a kormányé, a kormány a miniszterelnök közvetítésével felelős a parlamentnek.

Különösen azért félrevezető folyton az amerikai példára hivatkozni, mert nálunk nem érvényesül úgy a törvényhozás és a végrehajtás elválasztásának klasszikus elve, ahogy az ottani, elnöki kormányzati rendszerben. Itt az osztatlan végrehajtó hatalomnak nem ellensúlya a törvényhozás. Nálunk politikailag nincs elválasztva egymástól a törvényhozó és a végrehajtó hatalom. Csak a feladatát tekintve. Hiszen a parlamentben adva lévő többség garantálja a kormány stabilitását. A brit és a német kormányzati rendszerhez hasonlóan. Más kérdés, hogy tényszerűen nekünk vagy sem. Erről én egy szót sem szóltam eddig. És nem is fogok, mert most nem ez a kérdés. Ezt ajánlom a vita-feleimnek is. És a korábbiakon túl ez a válaszom Nehéz-Posony István költői kérdésére, hogy ha úgy volna, ahogy én gondolom, olyan kevésbé ügödöntő a bizottság szerepe, akkor mire való az „efféle cirkusz”. Ha eleve eldöntött kérdés volt, hogy Gombárt alkalmatlannak fogjuk találni, „vajon miért kellett a bizottsági meghallgatás látszatdemokratikus eljárását eljátszani?”. Azért, kedves uram, mert ez a törvény. És lehet ugyan az a politikai álláspontom, hogy a törvény rossz és meg kell változtatni, de a jogállamnak az az alfája és ómegája, hogy politikai akarat érvényesítése csak a hatályos törvények szabta mederben lehetséges. Még az olyan akaraté is, amely éppen valamely törvényen szeretne változtatni. Meglepő, hogy ezt egy ügyvéd nem érti, de még meglepőbb, ha az illető a Független Jogászforum alelnöke.

Nem kevésbé meglepő, persze, hogy **Eörsi István** viszont éppen „jogászai burokkba bujtatott önkényesség”-gel vádol meg, mert szigorúan alkalmazkodom a jogállam alapelveihez.

Hogy sok minden másról is lehetne és kellene beszélni, ami a meghallgatások előzményéhez tartozik és a kormánypártok lépésének politikai értékeléséhez vezet, abban **Eörsi Istvánnak** és Révész Sándornak is igaza van. Az eredeti cikkem azonban nem erről szólt. Amit abban vitattak, azzal kapcsolatban csak megerősíteni tudom a felfogásom.

Nem függhet attól a jogállami megoldásokhoz való ragaszkodásunk, kedves vita-feleim, hogy a politikai elképzeléseink érvényesítésében ez éppen kedvez nekünk vagy sem. Ebben egyet kell értenünk. Egyebekről majd máshol és máskor.

„Nem függhet attól a jogállami megoldásokhoz való ragaszkodásunk, kedves vita-feleim, hogy politikai elképzeléseink érvényesítésében ez éppen kedvez nekünk vagy sem. Ebben egyet kell értenünk.”

29., Népszabadság, június 1.) De vitánktól függetlenül sem érdektelen kérdés. A bizottsági meghallgatás értelméről van szó.

A kulturális bizottság eljárását bírálókkal szembefordulva amellel érveltem a vitatott cikkemben, hogy nincs abban semmi erkölcsileg, jogilag vagy politikailag kifogásolható, ha a kormánypárti többség a kinevezési törvény alapján összehívott bizottsági meghallgatásra már egyértelmű állásponttal érkezik. Sőt a bizottsági állásfoglalás tervezetét már előre el is készíti. Hiszen a meghallgatásra a visszahívási eljárás részeként került sor. A miniszterelnök eldöntötte, hogy kezdeményezi Gombár Csaba felmentését. A törvény értelmében szükséges kulturális bizottsági meghallgatást kérte az Országgyűlés elnökétől. Márpedig ha jól működik a kormány, anélkül a miniszterelnök nem állhat elő egy ilyen ötlettel, hogy ne számíthasson biztosan a kormánypárti képviselők támogatására. Ehhez pedig előzetes egyeztetésre és egyetértésre van szükség. Így kell alakulnia a dolognak, ha jól működik egy kormány. Nem mindig alakul így, sajnos. Csak hogy most épp azért bírálták és bírálják a többséget, mert a saját szempontjából formális értelemben jól járt el.

Úgy látszik, nem voltam eléggé meggyőző. Nehéz-Posony Istvánnak olyannyira nem, hogy a bevezetőt leszámítva egy egész cikket szentel felfogásom cáfolatának. Cikkét azzal zárja, hogy amit mi a kulturális bizottságban műveltünk és amit én elméletileg is igazolni akarok, „ez a fordított gondolkodás pedig nem a demokráciák ítéletalkotási mechanizmusára jellemző, hanem az inkvizícióra, a Rajk-perre, általában a diktatúrák törvényes látszat mögé rejtett erőszak-cselekedeteire”. Prejudikálni ugyanis a demokráciában jogilag is és erkölcsileg is megengedhetetlen.

Ehhez a súlyos és merész következtetéshez, ha jól sejtem az indítékait, egy téves párhuzam és a jogász szakmai elfogultsága, csőlátása vezette a szerzőt.

A probléma az, hogy felfogásával

resszus bírói meghallgatásainak aloposságát és komolyságát emlegetik előttünk követendő mintaként. Semmi kifogásom a komolyság ellen. Legyen alapos és kimerítő meghallgatás. De ne attól az illúziótól vezetve, hogy ezzel készítjük elő a bizottság tagjainak állásfoglalását a miniszterelnöki kérdésre. Hanem sokkal inkább azért, amint előző cikkemben is említettem, hogy a szóban forgó kérdésekről egymás és a nyilvánosság előtt világosak legyenek a nézeteink és a politikai álláspontunk. A politikai pártok képviselőinek és a meghallgatottnak egyaránt.

Az amerikai képviselőházi meghallgatás azért rossz példa, mert ott a meghallgatást végző bizottsághoz érdemi döntést telepít a törvény. Elvághatják a jelölt útját. Ha a meghallgatottat olyannyira alkalmatlannak ítélik, fel sem terjesztik a szenátus elé.

Nálunk viszont a bizottságnak nincs ilyen szerepe. Ha korábban lettek volna is kétségeink, a múlt szeptemberi alkotmánybírói határozat óta a helyzet félreérthetetlen. A bizottsági állásfoglalás a köztársasági elnököt sem jogi, sem politikai értelemben nem köti. A miniszterelnököt is legfeljebb csak politikailag figyelmezteti. Idézek az Alkotmánybíróság 48/1991. határozatából: Ha a kinevezési, illetve visszahívási eljárás során a bizottság a jelöltet meghallgatja, „a meghallgatás és az állásfoglalás eljárási érvényességi kellék, amelynek teljesítését a köztársasági elnöknek a kinevezés jogi előfeltételei között” kell vizsgálnia. Az állásfoglalás tartalmát nem köteles figyelembe venni. Megteheti ugyan, hogy bevonja a döntés előtti mérlegelésbe, „magát a döntést azonban nem köti” akkor sem.

A miniszterelnök pedig az érdemi döntést már akkor meghozza, amikor a visszahívási eljárást kezdeményezi. A kormánytöbbség a bizottsági ülésen ennek a döntésnek a képviselőjeként, az indoklás részletes kibontójaként léphet fel. Nem valamiféle igazságszolgáltatási szándékkal, hanem egy jogilag szabályozott